

DOI [https://doi.org/10.32405/2218-7650-8\(37\)-74-88](https://doi.org/10.32405/2218-7650-8(37)-74-88)
УДК 378.01:37.01:35

Кравчинська Тетяна Сергіївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії і освіти дорослих
Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти».
Київ, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7521-3508>
tatyana.krav@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті визначено й розкрито основні акценти щодо формування громадянської компетентності педагога Нової української школи (НУШ). Ці акценти пропонуються для формування громадянина, для якого демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття його творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів.

Підкреслено необхідність формування громадянина України як освіченої, творчої особистості, в якій органічно поєднуються високі моральні риси, громадянська зрілість, патріотизм, професійна компетентність, потреба у самовдосконаленні. Встановлено, що основними стратегічними напрямками громадянської освіти є правова освіта громадян, зокрема щодо розуміння та вміння реалізовувати власні конституційні права й обов'язки; здатність брати участь у суспільному житті та використовувати можливості впливу на процеси ухвалення рішень на місцевому та всеукраїнському рівнях. Автор акцентує увагу на теоретичному дослідженні громадянської компетентності, на джерелах для вивчення питання формування громадянської компетентності, на термінологічному впорядкуванні понять та термінів на основі законодавчої й нормативної баз України, на комплексі завдань для формування громадянської компетентності педагога Нової української школи.

Відповідно до Рамкової програми оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя схарактеризовано основні знання, уміння, навички та ставлення, пов'язані з громадянською компетентністю. За Концепцією розвитку громадянської освіти в Україні визначено перелік основних вимог до формування громадянської компетентності педагога Нової української школи.

Сформульовано комплекс завдань для формування громадянської компетентності педагога Нової української школи, на основі цих завдань розкрито складові формування громадянської компетентності педагога Нової української школи.

Ключові слова: громадянська компетентність; громадянин; педагог; професійний розвиток; Нова українська школа.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Одним із завдань сучасної освіти й виховання є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів, виховання громадянина України як освіченої, творчої особистості, в якій органічно поєднуються високі моральні риси, громадянська зрілість, патріотизм, професійна компетентність, потреба у самовдосконаленні. На освіту покладається завдання розвитку в особистості таких якостей, як соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур, підготовка молоді для відкритого демократичного суспільства.

У своєму дослідженні щодо формування громадянської компетентності педагога Нової української школи ми акцентуємо увагу на теоретичному рівні дослідження громадянської компетентності, корисних джерел під час вивчення цього питання, термінологічному впорядкуванні, комплексі завдань для формування громадянської компетентності педагога Нової української школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських науковців питанням громадянської освіти займаються О. Дем'янчук [4], С. Клепко [8], О. Пометун [13], О. Сухомлинська [17] та ін.

Розглядаючи поняття «громадянське суспільство», умовно можна виокремити три основні концепти:

- громадянське суспільство як об'єднання вільних індивідів та асоціацій громадян, які на добровільній основі формуються задля забезпечення власних прав, свобод, обов'язків людини та громадянина, а також для забезпечення політичних, економічних та соціокультурних інтересів (А. Колодій, Н. Морозова, О. Орлова та ін.) [14];
- громадянське суспільство як етап у розвитку соціуму з певними показниками політичного, економічного та соціокультурного розвитку, які характеризують його (Р. Арон, Д. Кін, К. Поппер та ін.) [16];
- під громадянським суспільством прийнято розуміти комплекс усіх позадержавних суспільних відносин, недержавний соціальний простір, в

якому вільні індивіди діють як автономні елементи, об'єднані в певні соціальні структури (громадянські об'єднання) (Р. Даль, Д. Жовтун, А. Уледов та ін.) [3].

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою цієї статті є визначення основних акцентів щодо формування громадянської компетентності педагога Нової української школи на основі проведення порівняльного аналізу вітчизняної та закордонної практик вивчення ключових компетентностей для навчання протягом життя.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: розкрити основні акценти щодо формування громадянської компетентності педагога Нової української школи.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Теоретичні засади дослідження. Під компетентністю людини розуміють у спеціальний спосіб структурований (організований) набір знань, умінь, навичок і ставлень, що дають їй змогу ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у професії або діяльності [11, с. 23].

О. Сушинський, доктор наук з державного управління, професор, перший заступник директора ЛРІДУ Національної академії державного управління при Президентові України, зазначає, що «українськість – це приналежність до громадянської нації, де у центрі є саме українець-громадянин, відповідальний у відповідальних громаді, нації, державі. Де сутністю загальної концепції відповідальності є вимір відповідності компетентності та компетенції, тобто діянь громадянина, громади, нації, держави нормам права» [18, с. 51].

В. Яблонський, кандидат історичних наук, доцент, перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень, в аналітичній доповіді акцентує на тому, що «підвищення рівня громадянської освіти населення є одним із пріоритетів Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2016–2020 роки» [19, с. 102]. Аналітичну доповідь підготовлено на виконання Указу Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» від 26 лютого 2016 р. № 68/2016 та розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів на 2018 рік щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки» від 10 травня 2018 р. № 297-р.

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для вирішення поставленої мети використано теоретичні методи

наукового дослідження: аналіз та порівняння сучасного стану досліджуваної проблеми; контент-аналіз нормативно-правової бази; вивчення й узагальнення теоретичних підходів щодо усвідомлення основних дефініцій та понять; методи теоретичного узагальнення, що сприяли узагальненню та визначенню основних вимог до формування громадянської компетентності педагога Нової української школи.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Сьогодні МОН України вже оприлюднило для обговорення стратегію розвитку громадянської освіти до 2022 року. Стратегію розвитку громадянської освіти на період до 2022 р., план заходів щодо її реалізації розроблено на виконання п. 2 розпорядження КМУ від 3 жовтня 2018 р. № 710-р «Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні» (де громадянська освіта розуміється як навчання та громадянське виховання на основі національних та загальнолюдських цінностей) та п. 19 плану заходів щодо зміцнення національної єдності, консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у зазначеній сфері, затвердженого розпорядженням КМУ від 21.03.2018 р. № 179-р робочою групою, створеною наказом МОН України від 25.04.2018 р. № 430.

Проекти Стратегії та плану заходів з її реалізації відповідають Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, що базується на необхідності створення сприятливих умов для формування та розвитку громадянських компетентностей людини на всіх рівнях освіти та в усіх складниках, що дасть змогу громадянам краще розуміти та реалізовувати свої права в умовах демократії, відповідально ставитися до своїх прав та обов'язків, брати активну участь у суспільно-політичних процесах, а також усвідомлено забезпечувати захист, утвердження й розвиток демократії. Як зазначається, проект Стратегії містить: опис стану громадянської освіти в Україні; визначення напрямів її реалізації та перелік заходів; перелік ризиків, що можуть перешкодити її реалізації.

Основні стратегічні напрями громадянської освіти такі: правова освіта громадян, зокрема щодо розуміння та вміння реалізовувати власні конституційні права й обов'язки; здатність брати участь у суспільному житті та використовувати можливості впливу на процеси ухвалення рішень на всеукраїнському і місцевому рівнях.

Завданнями громадянської освіти є:

1) формувати громадянську (державну), національну та культурну ідентичність; сприяти плеканню української мови, збереженню духовності та моральності українського народу;

2) формувати розуміння і повагу до прав та свобод людини, здатність

їх захищати;

3) формувати та розвивати громадянську відповідальність за суспільно-політичні процеси, навички демократичної участі та управління державою;

4) формувати й розвивати критичне мислення та медіа грамотність, навчати практично застосовувати їх;

5) упроваджувати ідеї інклюзії та соціального залучення;

6) формувати активну життєву позицію, здатність поширювати й застосовувати практики громадських ініціатив та волонтерства.

Громадянська освіта має охоплювати всі види освіти (формальну, неформальну, інформальну), а також усі складники освіти, усі рівні освіти й усі вікові групи громадян, зокрема освіту дорослих, бути спрямованою на формування громадянських компетентностей.

Отже, зміст громадянської освіти, що забезпечує формування громадянської компетентності особистості, є сукупністю:

- знань про громадян, що містять: а) філософсько-культурологічні та морально-етичні; б) політологічні; в) правові; г) економічні; д) соціальні;
- громадянських умінь, необхідних для ефективної соціалізації учня у політичній, правовій, соціальній, економічній та інших сферах суспільного життя та пізнання навколишнього світу протягом життя;
- громадянських цінностей, ставлень, установок, серед яких можна виокремити загальнолюдські, демократичні, національні.

Корисні джерела, систематизовані Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського НАПН України [5]. Кориснішим для вивчення цього питання буде науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Гід з громадянської освіти в Україні» [7], де систематизовано наукові пошуки та дослідження провідних учених Академії педагогічних наук України, педагогів закладів вищої освіти (ЗВО), учителів-практиків, у наукових дослідженнях показано прогресивні технології виховання громадянина.

Термінологічне упорядкування. У 2016 році було затверджено Концепцію Нової української школи, де одним з ключових компетентностей для життя є соціальна та громадянська компетентності. Тут визначаються «усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати й розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини та підтримка соціокультурного різноманіття» [9, с. 12]. Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробутом та здоровим способом життя.

Відповідно до Закону України «Про освіту», ухваленого 05.09.2017 р., у статті 1 п. 1 поняття «педагогічна діяльність» визначається як «інтелектуальна,

творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи у формальній та/або неформальній освіті, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей» [6].

У статті 5 п. 5 зазначено, що «держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав та обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини й громадянина» [6].

У статті 12 п. 1 вищезазначеного закону зазначається, що складовою мети освіти є також громадська активність, а ключові компетентності передбачають «громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей» [6]. Підвищення рівня громадянської освіти населення є одним із пріоритетів Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2016–2020 роки. З ухваленням нового Закону України «Про освіту» поняття «громадянська освіта» отримало нормативне визначення.

Європейський парламент і Рада Європейського Союзу 17 січня 2018 року схвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя. Шостою ключовою компетентністю визначено «Громадянську компетентність (*Civic competence*)». Громадянська компетентність – це здатність діяти як відповідальні громадяни й повною мірою брати участь у соціальному житті [12].

Компетентності визначаються як комбінація знань, навичок та ставлень, де знання складається з визначених фактів і цифр, концепцій, ідей та теорій, які підтримують розуміння певної сфери або предмета; навички визначаються як здатність та спроможність виконувати процеси й використовувати наявні знання для досягнення результатів; ставлення описують диспозиції сприйняття і налаштованості щодо ідей, людини або ситуації й спонукають до відповідних реакцій або дій.

Ключовими компетентностями є ті, що необхідні всім людям для підвищення особистого потенціалу і розвитку, розширення можливостей працевлаштування, соціальної інтеграції й активного громадянства. Такі компетентності розвиваються в процесі навчання протягом усього життя, від раннього дитинства за допомогою формального, неформального та інформального навчання. Усі ключові компетентності вважаються однаково важливими, оскільки кожна з них сприяє успішному життю в суспільстві.

Основні знання, уміння, навички та ставлення, пов'язані з громадянською компетентністю [12]:

1. Ґрунтується на розумінні базових ідей, пов'язаних з індивідуумами, групами, організаціями, суспільством, економікою та культурою.

2. Передбачає усвідомлення цілей, цінностей та політики соціальних і політичних рухів, а також сталого розвитку, зокрема кліматичних і демографічних змін на глобальному рівні та їх основних причин.

3. Важливим є також усвідомлення різноманітності та культурної самобутності різних суспільств і народів.

4. Критичною для цієї компетентності є здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми в суспільних інтересах, зокрема щодо сталого розвитку суспільства. Ідеться про навички критичного мислення і конструктивної участі у діяльності громади та в ухваленні рішень на всіх рівнях – від місцевого і національного до європейського та міжнародного.

5. Основою відповідального та конструктивного ставлення до громадянської компетентності є повага до прав людини. Це передбачає також бажання брати участь у демократичному ухваленні рішень на всіх рівнях, підтримання соціальної та культурної різноманітності, гендерної рівності, соціальної згуртованості, готовності поважати приватність інших людей та брати на себе відповідальність за навколишнє середовище.

6. Інтерес до політичних, соціально-економічних подій та міжкультурного спілкування має бути основою для подолання упереджень, пошуку компромісів та забезпечення соціальної справедливості й правосуддя.

Відповідно до зазначеного вище визначено перелік основних вимог до формування громадянської компетентності педагога Нової української школи [10]:

1. Розуміння власної громадянської ідентичності, державної приналежності, національної, етнічної й культурної ідентичностей, повага до інших культур та етносів.

2. Здатність плекати українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, уміннями та навичками, поділяти європейські цінності, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства.

3. Розуміння значення національної пам'яті, особливостей її розвитку, впливу на суспільно-політичні процеси.

4. Знання принципів демократії та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав та свобод людини, уміння відстоювати свої права та права інших.

5. Розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, уміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти.

6. Знання й розуміння державного устрою, принципів і способів

формування державної політики в усіх сферах суспільного життя на національному, регіональному та місцевому рівнях.

7. Знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті, уміння їх застосовувати разом з ухваленням рішень на місцевому, регіональному і національному рівнях; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав та обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті.

8. Здатність формувати й аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб.

9. Здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, ухвалювати обґрунтовані рішення.

10. Здатність до соціальної комунікації, солідарних дій та вміння співпрацювати, формувати групи задля розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема завдяки волонтерській діяльності.

Громадянські компетентності є інструментом для розширення можливостей розвитку особистості в суспільстві, стимулювання її мотивації, автономії та відповідальності.

На основі дослідженого матеріалу виокремлено комплекс завдань для формування громадянської компетентності педагога Нової української школи:

1. Систематична та системна аналітична діяльність педагога як адепта державної політики у сфері освіти й інформаційної безпеки.

2. Активна участь педагога в суспільному житті – громадянськість завдяки реалізації формули «СУГ» (соборність, українськість, гідність) (зокрема й завдяки соціальним мережам) [1].

3. Конструктивна взаємодія педагога з іншими людьми в суспільних інтересах задля сталого розвитку суспільства.

4. Фахова підтримка соціальної та культурної різноманітності, гендерної рівності, соціальної згуртованості, готовності поважати приватність інших людей (суб'єктів освітнього процесу), відповідальність за навколишнє середовище (рис. 1).

Отже, педагогічні працівники повинні:

- опиратися на здобутки громадянської освіти у повсякденному житті застосовувати їх у педагогічній практиці;
- поважати верховенство права;
- настановленням та особистим прикладом утверджувати повагу до держави, державної мови, державних символів, суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема, правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства.

Рис. 1 Комплекс завдань для формування громадянської компетентності педагога Нової української школи

На основі завдань для формування громадянської компетентності педагога Нової української школи визначено складові формування громадянської компетентності такого фахівця (рис. 2).

<p>Систематична та системна аналітична діяльність педагога як адепта державної політики у сфері освіти й інформаційної безпеки</p>	<p>Активна участь педагога суспільному житті – громадянськість завдяки реалізації формули «СУТ» (соборність, українськість, гідність) (зокрема завдяки соціальним мережам)</p>	<p>Конструктивна взаємодія педагога з іншими людьми в суспільних інтересах задля сталого розвитку суспільства</p>	<p>Фазова підтримка соціальної та культурної різноманітності, гендерної рівності, соціальної згуртованості, готовності поважати приватність інших людей (суб'єктів освітнього процесу) та брати на себе відповідальність за навколишнє середовище</p>
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, ухвалювати обгрунтовані рішення. ☐ Розуміння значення національної пам'яті, особливостей її розвитку, впливу на суспільно-політичні процеси. ☐ Знання й розуміння державного устрою, принципів і способів формування державної політики в усіх сферах суспільного життя на національному, регіональному та місцевому рівнях. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Здатність плекати українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, уміннями та навичками, поділяти європейські цінності, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства. ☐ Знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті, уміння їх застосовувати разом з ухваленням рішень на місцевому, регіональному і національному рівнях; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав та обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Знання принципів демократії та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав та свобод людини, уміння відстоювати свої права та права інших. ☐ Здатність формувати й аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Здатність до соціальної комунікації, солідарних дій та вміння співпрацювати, формувати групи задля вирішення проблем спільног рівня, зокрема завдяки волонтерській діяльності. ☐ Розуміння власної громадянської ідентичності, державної приналежності, національної, етнічної й культурної ідентичностей, повага до інших культур та етносів. ☐ Розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, толерантності, соціальної справедливості, добротності, уміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти.

Рис. 2 Складові формування громадянської компетентності педагога НУШ

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Отже, під громадянською компетентністю розуміємо здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства. Громадянська компетентність – інструмент для розширення можливостей розвитку особистості в суспільстві, стимулювання її мотивації, автономії та відповідальності. Отже, її можна розглядати як одну з ключових компетентностей людини для розвитку в неї таких якостей, як соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур, підготовка молоді до ролі громадян відкритого демократичного суспільства.

Перспективи подальших досліджень. Особливої уваги потребує теоретичне обґрунтування та практичне врахування у процесі громадянської освіти, виховання та соціалізації зміст понять «громадянська компетенція» і «громадянська компетентність».

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] С. Й. Вовканич, «Україна і світ: синергетичні чинники боротьби із загрозами глобальної гібридизації», *Стратегічні пріоритети*, № 4, с. 211–219, 2017.
- [2] А. А. Головка, «Громадянське суспільство як суб'єкт протидії загрозам національній безпеці в інформаційній сфері», дис. канд. наук; Національний ін-т стратегічних досліджень. Київ, Україна, 2018, 226 с.
- [3] О. О. Горбань, «Інформаційна війна проти України та засоби її ведення», *Вісник нац. академії держ. управління. Інформаційні технології*, вип. 1, с. 136–141, 2015.
- [4] О. П. Дем'янчук, «Теорія і практика громадянської освіти: світовий досвід», *Наукові записки НаУКМа. Політичні науки*, т. 19, с. 64–69, 2001.
- [5] *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://dnrb.gov.ua/ua/>.
- [6] Верховна Рада України. (2017, Верес. 5). *Закон № 2145-VIII «Про освіту»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- [7] К. В. Камінська, *Гід з громадянської освіти в Україні: наук.-допоміж. бібліограф. покажчик*. Донецьк, Україна, 2003, 166 с.
- [8] С. Ф. Клепко, «Громадянська освіта: необхідні утопії», *Наукові записки НаУКМа. Політичні науки*, т. 20, с. 61–65, 2002.
- [9] Міністерство освіти і науки України. (2016, Жовт. 27). *Концепція Нової української школи*. [Електронний ресурс].

Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

- [10] Кабінет Міністрів України. (2018, Жовт. 03). *Розпорядження № 710-р «Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні»*. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang=ru>.
- [11] О. В. Овчарук, *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики*. Київ, Україна: К.І.С., 2004, 112 с.
- [12] *Освіта на основі життєвих навичок: адвокаційний модуль для керівних кадрів*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>.
- [13] О. І. Пометун, «Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки», *Вісник програм шкільних обмінів*, № 23, с. 18–24, 2005.
- [14] П. А. Рзаєв, «Наукові підходи до визначення змісту терміна "громадянське суспільство"». *Молодий вчений*, № 6(09), червень, с. 186–189, 2014.
- [15] М. І. Скрипник, «Практична андрагогіка: особливості навчання дорослих», *Наукові записки КУТЕП*, № 23, с. 160–174, 2016.
- [16] С. Соляр, «Громадянське суспільство: загальнотеоретичні підходи до визначення», *Вісник Академії правових наук України*, № 1, с. 271–279, 2013.
- [17] О. Сухомлинська, «Ідеї громадянськості і школа України», *Шлях освіти*, № 4, с. 20–25, 1999.
- [18] О. Сушинський, «Україноцентризм і відповідальність – сутність інновацій сучасного конституціоналізму», *Управління інноваційним розвитком території на наук.-практ. конф. за міжнар. участю*. Дніпропетровськ, Україна, 2014, с. 49–54.
- [19] В. М. Яблонський та ін., *Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку: аналітична доповідь*. Київ, Україна: НІСД, 2018, 128 с.

FORMATION OF CIVIL COMPETENCE OF THE PEDAGOGUE OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Tatyana Kravchinska,
PhD of Sciences in Pedagogy,
associate Professor of Philosophy and
Education of Adults Department of the
Central Institute of Postgraduate Education of
SIHE «University of Educational Management».
Kyiv, Ukraine.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7521-3508>
tatyana.krav@ukr.net

Abstract. The article defined and discloses the main accents on the formation of the civil competence of the teacher of the New Ukrainian School. These accents are proposed for the formation of a person-citizen, for whom a democratic civil society is the center for disclosing its creative potential, satisfying personal and social interests. The necessity of forming a citizen of Ukraine as an educated, creative person, in which organically combines high moral features, civil maturity, patriotism, professional competence, the need for self-improvement, is emphasized. It is established that the main strategic directions of civil education are: legal education of citizens, understanding and ability to exercise their own constitutional rights and responsibilities; strengthening the ability to participate in public life and use opportunities to influence decision-making processes at the national and local levels. The author focuses on: theoretical level of civil competence research; useful sources for studying the issue of forming a civil competence; terminological ordering of concepts and terms based on the legislative and normative basis of Ukraine; a complex of tasks for forming the civil competence of the teacher of the New Ukrainian school. According to the Framework Program for updated key competencies for lifelong learning, the basic knowledge, skills, attitudes related to civil competence are described. The list of basic requirements for the formation of the civil competence of the teacher of the New Ukrainian School is defined according to the Concept of Civil Education Development in Ukraine. The complex of tasks for forming the civil competence of the teacher of the New Ukrainian school is formulated. The components of formation of the civil competence of the teacher of the New Ukrainian school are revealed on the basis of these tasks.

Keywords: civil competence; citizen; teacher; professional development; New Ukrainian School.

ФОРМИРОВАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГА НОВОЙ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЫ

Кравчинская Татьяна Сергеевна,
кандидат педагогических наук,
доцент кафедры философии и образования взрослых
Центрального института последипломного образования
ГЗВО «Университет менеджмента образования».
Киев, Украина.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7521-3508>
tatyana.krav@ukr.net

Аннотація. В статті определены и раскрыты основные акценты, касающиеся формирования гражданской компетентности педагога Новой украинской школы. Данные акценты предлагаются для формирования гражданина, для которого демократическое гражданское общество является центром для раскрытия его творческих возможностей, удовлетворения личных и общественных интересов. Подчеркивается необходимость формирования гражданина Украины как образованной, творческой личности, у которой органично сочетаются высокие моральные черты, гражданская зрелость, патриотизм, профессиональная компетентность, потребность в самосовершенствовании. Установлено, что основными стратегическими направлениями гражданского образования являются правовое образование граждан, в частности понимание и умение реализовывать собственные конституционные права и обязанности; способность участвовать в общественной жизни и использовать возможность влияния на процессы принятия решений на местном и всеукраинском уровнях. Автор акцентирует внимание на теоретическом исследовании гражданской компетентности, на источниках для изучения вопроса формирования гражданской компетентности, на терминологическом составлении понятий и терминов на основе законодательной и нормативной баз Украины, на комплексе заданий для формирования гражданской компетентности педагога Новой украинской школы. В соответствии с Рамковой программой обновленных ключевых компетентностей для обучения в продолжение жизни охарактеризованы основные знания, умения, навыки и отношения, связанные с гражданской компетентностью. Согласно Концепции развития гражданского образования в Украине определен перечень основных требований к формированию гражданской компетентности педагога Новой украинской школы. Сформулирован комплекс заданий для формирования гражданской компетентности педагога Новой украинской школы, на основе этих заданий раскрыты составляющие формирования гражданской компетентности педагога Новой украинской школы.

Ключевые слова: гражданская компетентность; гражданин; педагог; профессиональное развитие; Новая украинская школа.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] S. Y. Vovkanych, «Ukraina i svit: synerhetychni chynnyky borotby iz zahrozamy hlobalnoi hibrydyzatsii», *Stratehichni priorityty*, № 4, s. 211–219, 2017.

- [2] A. A. Holovka, «Hromadianske suspilstvo yak subiekt protydii zahrozam natsionalnii bezpetsi v informatsiinii sferi», dys. kand. nauk; Natsionalnyi in-t stratehichnykh doslidzhen. Kyiv, Ukraina, 2018, 226 s.
- [3] O. O. Horban, «Informatsiina viina proty Ukrainy ta zasoby yii vedennia», Visnyk nats. akademii derzh. upravlinnia. Informatsiini tekhnolohii, vyp. 1, s. 136–141, 2015.
- [4] O. P. Demianchuk, «Teoriia i praktyka hromadianskoi osvity: svitovyi dosvid», Naukovi zapysky NaUKMa. Politychni nauky, t. 19, s. 64–69, 2001.
- [5] Derzhavna naukovo-pedahohichna biblioteka Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho NAPN Ukrainy. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://dnpb.gov.ua/ua/>.
- [6] Verkhovna Rada Ukrainy. (2017, Veres. 5). Zakon № 2145-VIII «Pro osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- [7] K. V. Kaminska, Hid z hromadianskoi osvity v Ukraini: nauk.-dopomizh. bibliohraf. pokazhchyk. Donetsk, Ukraina, 2003, 166 s.
- [8] S. F. Klepko, «Hromadianska osvita: neobkhidni utopii», Naukovi zapysky NaUKMa. Politychni nauky, t. 20, s. 61–65, 2002.
- [9] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2016, Zhovt. 27). Kontseptsiiia Novoi ukraïnskoi shkoly. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrain-ska-shkola-compressed.pdf>.
- [10] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2018, Zhovt. 03). Rozporiadzhennia № 710-r «Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku hromadianskoi osvity v Ukraini». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang=ru>.
- [11] O. V. Ovcharuk, Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniï osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: biblioteka z osvितnoi polityky. Kyiv, Ukraina: K.I.S., 2004, 112 s.
- [12] Osvita na osnovi zhyttievyykh navychok: advokatsiinyi modul dlia kerivnykh kadriv. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>.
- [13] O. I. Pometun, «Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti: pohliad z pozytsii suchasnoi pedahohichnoi nauky», Visnyk proham shkilnykh obminiv, № 23, s. 18–24, 2005.
- [14] P. A. Rzaiev, «Naukovi pidkhody do vyznachennia zmistu termina "hromadianske suspilstvo"». Molodyi vchenyi, № 6(09), cherven, s. 186–189, 2014.
- [15] M. I. Skrypnyk, «Praktychna andrahohika: osoblyvosti navchannia doroslykh», Naukovi zapysky KUTEП, № 23, s. 160–174, 2016.

- [16] S. Soliar, «Hromadianske suspilstvo: zahalnoteoretychni pidkhody do vyznachennia», *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, № 1, s. 271–279, 2013.
- [17] O. Sukhomlynska, «Idei hromadianskosti i shkola Ukrainy», *Shliakh osvity*, № 4, s. 20–25, 1999.
- [18] O. Sushynskyi, «Ukrainotsentryzm i vidpovidalnist – sutnist innovatsii suchasnoho konstitutsionalizmu», *Upravlinnia innovatsiinym rozvytkom terytorii na nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastiu. Dnipropetrovsk, Ukraina, 2014*, s. 49–54.
- [19] V. M. Yablonskyi ta in., *Hromadianske suspilstvo Ukrainy: suchasni praktyky ta vyklyky rozvytku: analitychna dopovid. Kyiv, Ukraina: NISD, 2018*, 128 s.